

GIÁO DỤC HỌC TRÊN ĐÔNG DƯƠNG TẠP CHÍ

Phạm Thị Thu

Khoa Tiếng Việt

Đại học KH Xã hội & Nhân văn - ĐHQG Hà Nội

Đông Dương tạp chí (ĐDTTC) là một tờ báo tổng hợp, ra số đầu tiên ngày 13/5/1913 và đình bản vào cuối năm 1918. Là một tờ báo xuất bản tại Bắc Kỳ viết bằng chữ quốc ngữ, được chính quyền thực dân bảo trợ, có nội dung khá phong phú, mặc dù tồn tại được 6 năm nhưng ĐDTTC đã có đóng góp khá quan trọng về nhiều mặt, trong đó vấn đề dạy học và giáo dục học là vấn đề chúng ta phải quan tâm liên hệ, đặc biệt là trong quá trình cải cách chương trình giáo dục hiện nay của nước nhà.

1. ĐDTTC với việc giáo dục học

1.1. Một chương trình giáo dục chân thực, giản dị và toàn diện

Từ những năm 1913 - 1914, trên ĐDTTC, trong phần “*sư phạm khoa*” đã đăng các bài bàn về giáo dục trẻ em do ông Trần Trọng Kim phụ trách. Từ số XX trở đi mục này đổi tên thành “*gō đầu trẻ*” do ông Nguyễn Đỗ Mục viết. Sư phạm học khoa là một bộ phận quan trọng trên ĐDTTC. Vì vậy bắt đầu từ năm 1915 mục này được đăng tải thường xuyên với sự tham gia của các ông Trần Trọng Kim, Phạm Văn Hũu, Bùi Đình Thính, Vũ Ngọc Hoánh... Mục đích của mục này là phổ biến một chương trình giáo dục toàn diện cho học sinh phổ thông cấp tiểu học và các lớp đồng ấu, với nhiều môn học cụ thể cả khoa học tự nhiên và xã hội như: văn, toán, lý, hóa, sinh, sử, địa, luân lý, đạo đức, thể dục, cách trí...

Cụ thể, các tiểu mục như:

- Văn quốc ngữ: dạy tập làm văn cho các lớp ấu học và tiểu học.
- Hai đề toán, một giành cho lớp ấu học và một giành cho tiểu học.
- Phần sinh học: phổ biến các kiến thức về giải phẫu sinh lý người và một số kiến thức sơ đẳng về động vật và thực vật học.
- Phần vật lý, hóa học.
- Địa lý.
- Các bài học về luân lý (đạo đức) mang tính triết học.
- Lịch sử (Nam sử) - Lịch sử nước nhà.
- ...

Với chương trình khá toàn diện, phong phú, song bằng thứ ngôn ngữ chân thực, dung dị, dễ hiểu, ĐDTC có thể được coi là cuốn sách giáo khoa cho thầy và trò cấp tiểu học. Một cuốn sách rất sư phạm, hấp dẫn và quý báu.

Dạy toán học, vật lý, hóa học, đó là các môn học đầy con số khá khô khan. Đối với các em học sinh tiểu học, cách truyền thụ phải sinh động hấp dẫn, dễ hiểu, song phải gây hứng khởi để các em đến với các môn học này một cách tự nhiên, không ép buộc.

Ví dụ: *Toán Pháp* (trang 5, số 11er Septembre 1918)

Bài thứ nhất: - *Phép đếm*

Tôi có bốn quyển sách

Nhà ông Bô gặt được năm thùng thóc

Bác Phó Cả lấy tám hào bạc

Bác lái Tư bán bảy cây gô.

- *Tôi phải đếm mới biết được rằng có bốn quyển sách*
- *Ông Bô đếm mới biết được rằng đã gặt được năm thùng thóc*
- *Bác Phó Cả đếm mới biết được lấy tám hào bạc*
- *Bác lái Tư đếm mới biết đã bán bảy cây gô*

Ai ai cũng cần phải đếm luôn

Bài tập

Câu hỏi: - *Học trò thường hay đếm gì?*

...

Bài thứ 3: - *Cách thành lập một số*

Tôi có một viên bi: - Một là số nguyên nhỏ nhất

- *Tôi để một viên bi nữa bên cạnh là hai viên bi; thành ra một số khác, là số hai. Cứ thêm một viên bi, lại một viên bi mãi vào, số cứ khác dần đi.*

- *Tôi có năm viên bi, tôi bớt đi một viên còn bốn, số đã khác đi, cứ bớt dần từng viên một, số cứ đổi mãi đi. Trong một số lấy một làm đầu, rồi cứ thêm một vào thì số to mãi, không biết đâu mà kể, số nào mà cứ bớt mãi một đi thì số khác dần cho đến hết.*

Vậy muốn thay đổi một số, cứ thêm hay bớt một đi.

Bài tập

...

- Năm cái kẹo, thêm một cái nữa là mấy?
- Bốn đồng kẹm, bớt đi một đồng, còn mấy?

Hoặc với môn *Kỹ hà học*, khái niệm đơn giản về đường thẳng được cắt nghĩa.

... 1° đường thẳng: là đường ngắn nhất nối hai điểm này ra điểm khác, như một cái dây trắng thẳng, một dòng kẻ v.v... thường người ta hay đặt mỗi đầu một chữ để gọi tên đường. Thí dụ đường AB là đường thẳng.

Các khái niệm về động vật, thực vật được viết rất chân thực và giản dị trên ĐDTC trong mục *Tập vật học* như sau

Bài thứ nhất: - *Người, vật, cây*

Ngay nhà - học ta đây, các anh trông thấy một chú thỏ - cày buộc con trâu vào góc gạo ngời ngời mát, hẳn các anh biết rằng chú thỏ - cày là người, con trâu là vật, góc gạo là cây. Ba giống ấy xung quanh ta rất nhiều, đâu đâu cũng có. Ta thường gọi chung là các giống sinh vật trên mặt đất. Các giống sinh vật ấy chia làm hai loài: loài động vật và loài thực vật.

Người với vật là loài động vật, còn cây cối là loài thực vật. Hẳn các anh thấy nói người cũng là loài vật thì thấy lạ. Chính thực thế sau này các anh sẽ biết...!

Với cách viết dung dị, chân thực đến tự nhiên như vậy ĐDTC đã truyền tải tới thầy cô phương pháp dạy học. Với học sinh thì cung cấp cho các em khối kiến thức khoa học tự nhiên và khoa học xã hội rất rộng lớn. Từ những khái niệm trừu tượng đã được các nhà sư phạm cụ thể hóa, sinh động với từng môn học. ĐDTC chú ý đến việc hướng dẫn các em cách làm văn, cách học tiếng Việt, từ a, b, c, cách ngồi viết, cách cầm bút, cách viết chữ in, chữ hoa, chữ thường rất chuẩn mực. Không chỉ giảng dạy định nghĩa, lý thuyết các bài tập làm văn mà những người soạn chương trình còn hướng dẫn học sinh nhưng thao tác cụ thể để làm một bài văn. Từ cách lập dàn ý, chia đoạn, viết nháp đến hoàn chỉnh bài làm. ĐDTC còn dạy cho các em cách quan sát từ xa đến gần để mô tả cụ thể và chi tiết như người họa sĩ vẽ tranh "tả nghĩa là vẽ, tả vật gì phải nói cho rõ, như mình vẽ vật ấy ra đấy để cho người khác xem, đâu người ta chưa trông thấy vật ấy bao giờ, xem văn mình là tự khắc biết". Ngoài ra còn có những bài văn mẫu tả cảnh, người, tả tình và những bài tương tự như văn nghị luận. Thậm chí dạy cả cách viết đơn, thư, tờ khai báo, giấy mua hàng, giấy đòi nợ. Các kiến thức lịch sử - Nam sử - lịch sử nước nhà câu chuyện về các danh nhân lịch sử v.v... cũng được truyền tải liên tục trên mặt báo. Cũng cùng một cách viết dung dị dễ hiểu nhằm cung cấp các kiến thức về lịch sử tổ tiên người Việt, từ họ Hồng Bàng, Âu Cơ, chuyện "đẻ trăm trứng" đến Hùng Vương, Anh Dương Vương và các triều đại phong kiến tiếp theo đó. Đó là các câu chuyện lịch sử kế tiếp nhau có chủ ý. Sau mỗi bài đọc đều có câu hỏi để các em ôn luyện lại, nhớ được nội dung và các sự kiện lịch sử quan trọng.

1.2. ĐDTC chú trọng việc giáo dục con người toàn diện cả tri thức đạo đức, văn, trí, thể, mỹ

Khảo sát qua mục “sư phạm học khoa” hay “gỗ đầu trẻ” trên ĐDTC chúng tôi thấy một vấn đề quan trọng trong nội dung giáo dục của ĐDTC là ngoài việc cung cấp kiến thức khoa học cho các em thì việc giáo dục đạo đức, cách ứng xử với ông bà, cha mẹ, đạo làm con, đạo thầy trò, đạo đức tối thiểu của một con người, bổn phận với gia đình, gia tộc... rất được chú trọng. Nội dung các bài học về luân lý, đạo đức, làm văn v.v... đều ca ngợi đức tính tốt của con người như: lễ phép, thật thà, hiếu thảo, khiêm tốn, kính trên nhường dưới, yêu thương đồng loại, yêu loài vật, thiên nhiên, thậm chí giáo dục cả ý thức bảo vệ môi trường tự nhiên xung quanh ta... đồng thời có bài học dạy cho học trò biết ghét những thói hư, tật xấu của con người như: vô lễ, nói dối, trộm cắp gian tham, lêu lộng, kiêu căng, độc ác... Tất cả những nội dung này đều được cụ thể hóa trong từng bài giảng ngắn gọn, có ý nghĩa giáo dục sâu sắc đặc biệt là rất đơn giản dễ hiểu đối với học sinh cấp tiểu học.

Ví dụ bài thứ 64 - *Cô Hảo tốt bụng (ĐDTC số 24 Novembre 1918)*

“Trời mưa dầm. Đường lầy lội. Cô Tâm cùng đi học với cô Hảo. Cô Tâm bé, cô Hảo lớn. Hai người đi cạnh nhau trông như hai chị em ruột vậy. Khi đi đến đầu làng. Cô Tâm trượt (trót) chân ngã, người lấm be bét. Hảo đỡ dậy, rồi đưa về nhà để Tâm thay quần áo. Đoạn, hai chị em lại đưa nhau đi, đến nhà trường cũng vừa kịp giờ.

Tâm và cha mẹ Tâm yêu Hảo lắm

Người tốt bụng ai mà chẳng yêu”

Hay bài thứ 65 - *Dùng cây khỏe mà ăn hiếp người*

“Anh, này anh

- Em cướp được tranh rồi

Có, cái tranh

Anh lại lấy mất thôi

Của thằng Đẽ

Anh lớn khỏe hơn em gấp mười

Đẹp đáo để!

Em yếu chẳng còn tranh mà chơi

Tôi muốn cướp lấy chơi

Chớ cây khỏe mà đè người”

Nó yếu làm gì nói?

Bài thứ 15 số 1 (1918) thì viết

Không nên chế nhạo những người tàn tật - Chuyện thằng Gù.

Bài thứ 62 số 24 (1918) - *Ai cũng yêu người thuần hậu.*

Bài 52 số 10 (1918) - *Một đứa trẻ không công bằng.*

Bài 72 số 8 (1918) - *Ai cũng ghét đứa hung bạo.*

Bài 42 số 9 1918) - *Hồn dôi (giận) sanh ra nét xấu khác.*

Luân lý bài 1 ĐDTC 1918: *Bốn phận trong gia tộc*

Đạo làm con ở với cha mẹ

Thầy giáo khuyên nhủ học trò

Luân lý bài 6 số 2 (1918)

Bài 7. *Nhà ở phải sạch và thoáng gió*

Đờm dãi chớ nhổ bậy

Bài 8. *Trước khi quét nhà phải rẩy nước.*

Bài 9. *Giường nằm phải năng quét dọn.*

Bài 10. *Nệm gối phải năng đập phơi.*

...

Mỗi bài học là một câu chuyện nhỏ về người thật, việc thật, sinh động và lý thú mang tính giáo dục thật đơn giản mà dễ hiểu...

2. Kết luận

Mục “*sự phạm học khoa*” trên ĐDTC thực sự có đóng góp quý báu cho sự giáo dục của nước nhà ngay từ những năm đầu thế kỷ (1913 - 1914) và đến tận 1918. Ngay trong bài mở của mục này tác giả đã viết “*sự - phạm khoa là một môn học riêng về cách dạy học trò cho thành người hợp với cái trình - độ tư - tưởng của nhân loại*” (ĐDTC số 71/1914). “*Mục đích của sự giáo dục là cốt dạy trẻ cho thành người có nhân cách, lợi cho thân mình, ích cho nhân loại*”.

Thực tế, bài giảng, bài học cho thầy và trò trên tạp chí này tuân thủ mục đích giáo dục toàn diện, tri thức và đức dục. Người ta chia sự giáo dục ra làm ba mục

1. *Thể dục*: Thể dục là cốt để cho thân thể được ngay ngắn, tốt đẹp, cho tay chân được khỏe mạnh, tài khéo.
2. *Trí dục*: Trí dục là cốt để khai hoá các khiếu chất thông minh của người ta, nghĩa là dạy bảo cho đứa trẻ hiểu biết mọi sự vật và mở mang cái tiên - trí của nó rộng thêm ra.
3. *Đức dục*: Đức dục là cốt để luyện tập lương tâm tính tình và chí - hướng của đứa trẻ, để cho ngày sau nó nên người có chí - khí phàm - hạnh.

Trong ba mục ấy, hễ mà mình bỏ đi mục nào, thì sự giáo dục vẫn còn khuyết điểm

ĐDTC số 71/ 1914.

Như vậy, với sự ra đời và phát triển của chữ quốc ngữ thời kỳ Pháp thuộc, Tạp chí Đông Dương đã cải tiến một bước việc giáo dục. Chương trình dạy học bằng chữ quốc ngữ trên ĐĐTC khá toàn diện, phong phú và đã hơn hẳn việc giáo dục mho học, có nội dung nghèo nàn, đơn điệu, gò ép của chương trình giáo dục nho học dưới thời phong kiến. Giáo dục quốc ngữ trên ĐĐTC đã thực sự là bước đột phá, bước chuyển biến rất cơ bản trong việc giáo dục học ở cấp tiểu học, cấp phổ thông, khác hẳn với cách giáo dục phong kiến ngày trước. ĐĐTC đã góp phần đặt những viên gạch đầu tiên làm nền móng vững chãi cho sự nghiệp giáo dục ở Việt Nam mai sau. Hơn hẳn cách giáo dục phong kiến trước đây, ĐĐTC thực sự đã xây dựng được một chương trình giáo dục cụ thể, toàn diện, có nội dung, các môn học phong phú được cách tân tiến bộ, và mới mẻ, ảnh hưởng của văn minh phương Tây. Giáo dục học trên ĐĐTC cũng chứng minh khá rõ ràng việc chuyển dịch văn hóa Đông Tây, mỗi giao lưu văn hóa này đánh dấu thời điểm lịch sử đáng ghi nhớ của dân tộc.

Ngày nay, như chúng ta đã biết, việc đưa ra chương trình giáo dục toàn diện, tỉ mỉ, cụ thể và sinh động trong nội dung học tập văn hóa của học sinh phổ thông là thiết thực và cấp bách. đồng thời việc “trồng người” có đủ tài và đức, “hồng và chuyên” như Bác Hồ nhắc nhở phải luôn được coi trọng. ĐĐTC đã thực sự đạt được mục đích của sự giáo dục từ những năm đầu thế kỷ. Thiết nghĩ đó là vấn đề khiến ngành sự phạm chúng ta cần học hỏi tiếp thu và suy ngẫm để nâng việc giáo dục trong nhà trường ngày càng phát triển nhanh, mạnh, hợp với nhu cầu thời đại mới.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Đào Duy Anh. Mẹo tiếng ta, lời nói đầu cội rễ tiếng Việt, *Tri Tân*, số **2** (1941).
- [2] Đỗ Quang Chính. *Lịch sử chữ quốc ngữ*. Tủ sách Ra khơi. Nxb Sài Gòn, 1972.
- [3] Đào Trọng Đủ. Bàn góp về nguồn gốc tiếng Việt Nam, *Tri Tân*, số **129** (1944), tr 10 - 11.
- [4] Hoa Bằng. Người ta cần phải viết đúng tiếng An Nam, *Tri Tân*, số **90** (1943), tr 2 - 3, 23.
- [5] Phạm Văn Hữu. Luận quốc ngữ (Âu học), *Đông Dương Tạp chí*, số **81** (1914), tr 317.
- [6] Trần Văn Quang. Cách trí (tiểu học), *Đông Dương Tạp chí*, số **72** (1914), tr 248.
- [7] Phạm Văn Hữu. Luận quốc ngữ (tiểu học), *Đông Dương Tạp chí*, số **51** (1914), tr 4 - 5.

- [8] Nhiều tác giả. “Sư phạm học khoa” và “gõ đầu trẻ”, *Đông Dương Tạp chí*. Từ năm 1913 - 1918.
- [9] Phạm Thị Thu (Luận án thạc sĩ khoa Lịch sử). *Vài khía cạnh về chữ Quốc ngữ trên ĐĐTC và NPTC*. Hà Nội 1997.
- [10] Phạm Xuân Thạch (Luận văn tốt nghiệp khoa Ngữ văn). *Văn xuôi nghệ thuật bằng chữ Quốc ngữ trên ĐĐTC và NPTC*, 1996.

VNU. JOURNAL OF SCIENCE, SOC., SCI., t.XV, N^o5, 1999

EDUCATIONAL PROGRAM IN INDOCHINA MAGAZINE (DONG DUONG TAP CHI)

Phạm Thị Thu

*Faculty of Vietnamese Language and Culture for Foreigners
College of Social Sciences & Humanities - VNU*

According to some investigated documents and articles in Dong Duong magazine from 1913 to 1918, the author would like to introduce and prove the education method by national language in Roman alphabet in Vietnam during the first years of 20th century.

Lectures for pupils of 1st grade and primary level in this magazine were really a big renovation because of their rich, concrete and lively contents. They were absolutely different from the old-fashioned and backward education method in the previous feudal period. Dong Duong magazine in general and its educational program actually contributed a lot for the common education of our country at that time.